

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för humaniora

Attityder till *hen* hos elever och lärare på gymnasiet

Anne Sofie Norlander

2014

Uppsats, grundnivå (kandidatexamen), 15 p
Svenska C
Handledare: Lasse Mårtensson
Examinator: Ulrika Serrander

Sammandrag

1966 gjordes ett försök att lansera *hen* som ett praktiskt, könsneutralt pronomen, men först med barnboken *Kivi och monsterhund* 2012 fick *hen* stort utrymme i den offentliga debatten. Att barnet Kivi omnämndes med *hen* väckte starka känslor.

Användningen av *hen* kan ses som tredelad: könspolitisk eller könsöverskridande (personer som inte vill inordnas i ett tvåkön-system), könsneutral (i stället för exempelvis han/hon när man inte vet kön på den omtalade, eller när det är betydelselöst) och anonymiserande (när man inte vill avslöja den omtalades kön).

Denna uppsats syftar till att undersöka attityder till *hen* bland gymnasieelever och svensklärare på gymnasiet genom en enkät. 114 personer besvarade enkäten. Resultaten bearbetades med statistikprogrammet SPSS. Resultaten visar en tydlig polarisering i attityderna till *hen*, men med en tendens till större acceptans för *hen* som könsneutralt pronomen. Några skillnader i attityd mellan elever på olika program, mellan kön eller mellan elever och lärare kunde inte beläggas.

Nyckelord: hen, könsneutrala pronomen, attityd, språkvård, språkhygien

Innehållsförteckning

Sammandrag.....	2
1 Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställningar	4
2 Metod	5
2.1 Metodval	5
2.2 Deltagare	5
2.3 Instrument	6
2.4 Genomförande.....	6
2.5 Databearbetning	7
2.6 Etiska överväganden	7
2.7 Metodkritik.....	7
3 Bakgrund.....	7
4 Tidigare forskning.....	9
5 Resultat.....	10
5.1 Jämförelser mellan elever och lärare.....	10
5.2 Jämförelser i avseende på kön.....	12
5.3 Jämförelser mellan elever på olika program	12
5.4 Jämförelser i avseende på svenska och svenska som andraspråk	12
5.5 Jämförelser mellan den aktuella undersökningen och Norrby och Håkansson (2013).....	12
5.6 Jämförelser mellan den aktuella undersökningen och Friis och Permats (2013)..	13
6 Diskussion	15
6.1 Inställning till allmänna språkfrågor	16
6.2 Attityder till <i>hen</i>	17
6.2.1 Polarisering och problem i Friis och Permats (2013).....	17
6.2.2 Gymnasieelevers och -lärares attityder till <i>hen</i>	18
6.2.3 Gymnasieelevers och -lärares benägenhet att använda <i>hen</i>	19
6.3 Kan man undersöka <i>en</i> ?	20
7 Slutsats	20
Källförteckning	22

1 Inledning

Pronomen är en ordklass som betraktas som stängd. Vi skapar eller lånar in nya ord i ordklasser som substantiv, adjektiv, verb och interjektioner, men normalt inte pronomen. Ändå har det könsneutrala pronomenet *hen* gjort *han*, *hon*, *den* och *det* sällskap som personligt pronomen i tredje person singular, om än i begränsad utsträckning och inte utan inblandning av starka känslor. Ännu två år efter att barnboken *Kivi och monsterhund* (Lundqvist & Johansson 2012), där barnet Kivi benämns *hen*, publicerades kan debatten vara het. Ett tämligen färskt exempel är radioprogrammet i *Irving i PI* (2014) där programledaren Tony Irving upprört, eftersom han inte vet hur han ”ska relatera” till en *hen*, frågar författaren Jesper Lundqvist varför han drog igång ”hysterin”.

Olle Josephson, professor i nordiska språk, beskriver i en språkspalt i Svenska Dagbladet våren 2014 *hen* som ”Sveriges mest omstridda pronomen”. Starkast känslor väcker det könsöverskridande *hen*, där Josephson exemplifierar med ”jag har varit tillsammans med min kille i sex månader, och *hen* är den enda jag vill ha”. Men *hen* används också generiskt, alltså i stället för konstruktioner som *han/hon*, och även anonymiserande när man inte vill avslöja den omtalades kön. Josephson konstaterar också att ny forskning av dels Ledin och Lyngfelt, dels Milles, visar att *hen* sakta sprider sig, också till mer formella domäner som myndighetsspråk (Josephson 2014).

Ledin och Lyngfelt har i sitt undersökningsmaterial funnit ett exempel som kan tyda på att *hen* används i talspråk i skolan (Ledin & Lyngfelt 2013). Finns det bland unga människor, eller i talad svenska i skolan, ett annat bruk av och förhållande till *hen* än vad Ledin och Lyngfelt har funnit i de, såvitt framgår, vuxenproducerade texterna i de korpusar som undersöktes? Om så skulle vara, att barn och ungdomar eller deras lärare använder *hen*, skulle det möjligen kunna innebära att acceptansen för *hen* kommer att öka i framtiden.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka om attityderna till pronomenet *hen* är mer tillåtande i gymnasieskolan genom en enkätundersökning bland gymnasieelever samt gymnasielärare i svenska för att söka besvara följande frågor:

- Vilken attityd har deltagarna till *hen* i olika kontexter?
- I vilken utsträckning kan deltagarna tänka sig att använda *hen*?
- Finns det attityd skillnader mellan elever och lärare, mellan kön eller mellan elever på olika program?

I undersökningen blandas *hen*-exempel med exempel på ofta diskuterade språkfrågor. Dessa frågor fungerar dels som maskering, dels för att ge en uppfattning om deltagarnas attityder till allmänna språkfrågor, se vidare under *Instrument*, s. 6.

2 Metod

2.1 Metodval

För att möjliggöra insamling av större mängder data i syfte att göra resultaten generaliserbara valdes att genomföra en enkätundersökning.

I tidigare forskning om attityder till språk har olika typer av instrument använts, såsom intervjuer (Gustafsson 2014), Likert-skolor (Norrby & Håkansson 2013), ja/nej-alternativ (Friis & Permatz 2013) och öppna frågor (Gustafsson 2014). För en kvantitativ studie är det angeläget att använda en skala som ger respondenter möjlighet att utan begränsningar ange sina uppfattningar. I det avseendet har kritik riktats mot både ja/nej-alternativ och Likert-skolor då alternativen kan uppfattas som begränsande (Grant et al. 1999, Reips & Funke 2008). Likert-skolor används för att mäta attityder och består vanligtvis, men inte alltid, av fem fasta svarsalternativ, exempelvis *Tar helt avstånd – Tar delvis avstånd – Tveksam – Instämmer delvis – Instämmer helt*. Likert-skolans fasta svarsalternativ har kritiserats för oklarhet beträffande hur alternativen ska tolkas. Dessutom har ordinalskalor, som Likert, en begränsning när det gäller den statistiska bearbetningen då man tvingas att använda icke-parametrisk statistik. Detta gäller i ännu högre grad ja/nej-skolor.

Av ovanstående skäl har i stället använts VAS-skolor (Visual Analogue Scale). En VAS-skala är en intervallskala med tydliga ändpunkter, exempelvis sjukvårdens smärtskala *Ingen smärta – Nästan outhärdlig smärta*. VAS-skolor kan utformas på litet olika sätt. Vanligast är att respondenten sätter ett kryss på en ograderad linje som är en decimeter lång. På det viset får man en skala som är 0–100 eller 0–10. En fördel med VAS-skalan är just att den är en intervallskala, vilket möjliggör starkare statistiska tekniker (parametrisk statistik och därmed säkrare signifikanstester) vid jämförelser mellan olika subgrupper (till exempel elever–lärare, olika program, åsikter i vissa attitydfrågor) (Grant et al. 1999, Reips & Funke 2008).

2.2 Deltagare

I undersökningen deltog 114 individer, lärare och elever verksamma vid en gymnasieskola i en större svensk kommun. Av deltagarna var 102 elever (63 kvinnor, 37 män, två hen) och tolv lärare (elva kvinnor, en ej uppgivet kön). Eleverna gick i årskurs 2 på barn- och fritidsprogrammet BF (25,5 %), estetiska programmet ES (20,5 %), samhällsvetenskapsprogrammet SA (27,5 %) och naturvetenskapsprogrammet NA (26,5 %). Av eleverna läste 90 svenska och 12 svenska som andraspråk. Samtliga lärare undervisade i svenska. Deras ålder fördelades enligt följande: sju var 31–40 år, tre var 41–50 och två var 51 och äldre.

2.3 Instrument

Undersökningen genomfördes med en enkät (bilaga 1) bestående av tjugo meningar som deltagarna skulle värdera från *mycket dåligt* till *mycket bra* genom ett kryss på VAS-skalor. Alla exempel utom ett var hämtade från två andra undersökningar, dels en undersökning av språkliga konstruktioner bland lärare och elever på gymnasiet (Norrby & Håkansson 2013) i syfte att se i vilken utsträckning deltagarnas uppfattningar om bra och dåligt språk kunde anses vara allmänna, dels en sociologisk undersökning om attityder till *hen* (Friis & Permats 2013) för att få ett jämförelsematerial för *hen*. Ytterligare en anledning till att meningarna från Norrby och Håkansson valdes var att något minska fokus på *hen* i enkäterna eftersom pronomenet väcker känslor. Resultatet hade kunnat påverkas om de tilltänkta respondenterna hade vägrat delta på grund av motvilja mot *hen*. Därför maskerades *hen*-exemplen genom att bäddas in bland andra språkfrågor.

Tre av meningarna 1–20 återkom i nästa del (A–C) som gällde om deltagarna kunde tänka sig att själva använda ordet *hen* i dessa sammanhang. Deltagarna markerade sina svar på VAS-skalor från *nej, inte alls* till *ja, absolut*.

Dessutom medtogs ett exempel med det personliga pronomenet *en* (Dahl 2013), alltså en alternativ subjektform till *man*. *Svenska akademiens ordlista* betecknar *en* som provinsiell men pronomenet förespråkas av samma skäl som *hen* och kan numera iaktas i exempelvis viss dagstidnings- och bloggtext som ett könsneutralt alternativ till *man*. Eftersom *en* svårigen låter sig räknas i textdatabaser, då det krävs stora insatser för att urskilja *en* bland alla obestämda artiklar och räkneord, togs en mening med *en* med för att pröva att mäta attityd till konstruktion med pronominellt *en*.

Utöver ovanstående efterfrågades bakgrundsdata enligt bilaga 1.

2.4 Genomförande

Undersökningen genomfördes under veckorna 13–15, 2014. Enkäterna till eleverna delades ut av författaren på klassrådstitid. Eleverna fick muntlig instruktion med samma innehåll som den skriftliga instruktionen i enkäten. De fick möjlighet att ställa frågor. De fick veta att deltagandet var frivilligt. Alla närvarande elever valde att besvara enkäten. Tiden var inte begränsad. Eleverna använde som mest cirka tio minuter för att besvara frågorna. Därefter samlades enkäterna in av författaren.

Enkäter till lärarna distribuerades till deras postfack, sammanlagt 17 enkäter, med information och instruktion i e-brev att lämna dem i författarens fack. En påminnelse skickades ut. Elva besvarade enkäter lämnades in inom utsatt tid.

2.5 Databearbetning

Materialet bearbetades med hjälp av statistikprogrammet SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) som är det vanligaste statistikprogrammet i den akademiska världen, liksom inom offentlig förvaltning och hälso- och sjukvård.

2.6 Etiska överväganden

Tillstånd för undersökningen erhöles från skolledningen. Undersökningen genomfördes på den gymnasieskola där författaren arbetar. Författarens egna elever valdes bort för studien så att ingen skulle känna sig tvingad att delta eller känna att anonymiteten kunde ifrågasättas. Både till lärarna och till eleverna betonades frivilligheten i deltagandet.

Åldersindelningen i enkäterna gjordes medvetet vid för att säkra att ingen deltagare skulle kunna identifieras.

2.7 Metodkritik

I efterhand är det lätt att upptäcka vilka ytterligare frågor som borde ha ställts. Det hade varit intressant med öppna frågor om ifall deltagarna använder *hen* och i vilka sammanhang. Ytterligare bakgrundsdata – exempelvis om föräldrars utbildningsbakgrund – hade möjligen gett fördjupad kunskap av intresse.

Vid genomgången av resultaten blev det också tydligt att det inte går att veta hur deltagarna har tolkat exemplen, exempelvis om deltagarna tolkar *hen* som könsöverskridande, generiskt eller anonymiserande i exemplen. Detsamma gäller huruvida *en* tolkades provinsialt eller könsneutral. Uppföljande frågor hade kunnat ge svar på det och lett till djupare kunskap.

3 Bakgrund

I urnordiskan fanns tre grammatiska genus – maskulinum, femininum och neutrum – som påverkade kasusböjningen i nominativ, ackusativ, dativ och genitiv. De grammatiska genusen gjorde att substantiv omnämndes med *han*, *hon* eller *det*. Under medeltiden fick svenskan pronomenet *den*, och med tiden utvecklades ett tvågenussystem, utrum och neutrum (Byrman 2012), även om gamla former och även stelnade rester av kasusböjning lever kvar i språket, särskilt i regionalt språkbruk.

Grammatiskt genus är inte detsamma som semantiskt genus. Semantiskt genus gör att adjektiv i bestämd form singular kan sexusböjas i maskulinum (SAG 2 ADJEKTIV § 68), som *den lille gossen*. Sexus kan göra det besvärligt för språkbrukaren, exempelvis när gamla yrken som *åklagare*, *flygkapten* och *sjuksköterska* får nya utövare och det tradit-

ionellt tillskrivna könet kan vara ett annat än yrkesutövarens biologiska kön (Hultman 2003).

Grammatiskt genus i språk är inte givet. Engelskan saknar det. Franskan har maskulinum och femininum. Rumänskan har maskulinum, femininum och neutrum. Swahili har sju genus (Källström 2012). Och svenskans grammatiska genus har alltså skiftat genom historien.

När det gäller pronomen tar svenskan hänsyn till animathet och använder vanligen *han* eller *hon* i stället för *den* eller *det* om animata referenter, men kan också använda *den* (*ungen*) eller *det* (*barnet*). Turkiskan använder *o* och finskan *hän* om alla varelser i tredje person singular, oavsett kön. Finskan använder *se* om inanimater (Andersson 2001) medan turkiskan inte erbjuder någon möjlighet att uttrycka om det är *han*, *hon* eller *den/det* som omtalas och kräver därför att substantivuttrycket upprepas (Ekerot 2011).

Talad kinesiska har bara två pronomen, singular och plural, medan det finns skrivtecken som motsvarar *han*, *hon* och *den/det*. Persiskan liknar finskan såtillvida att båda språken skiljer mellan animat och inanimat i tredje person singular, men persiskan gör inte den distinktionen i tredje person plural (Källström 2012).

Historiskt och grammatiskt kan man alltså se dels att språk förändras, dels att det finns olika sätt att lösa språkliga behov och det är i ett sådant perspektiv som de första försöken att introducera *hen* kan ses.

Det första belagda förslaget kom från docenten i nordiska språk Rolf Dunås som i en språkspalt i *Upsala Nya Tidning* lanserade *hen* som ett praktiskt pronomen för att undvika den tunga konstruktionen *han/hon* som, enligt Dunås, var en följd av att kvinnan inte längre språkligt fick underordnas mannen och därför omöjliggjorde den tidigare lösningen att bara skriva *han* (Dunås 1966). Året efter skrev språkprofessorn Karl-Hampus Dahlstedt om *hen* (Milles 2013). På 1990-talet gjordes ett nytt försök att lansera *hen* av Hans Karlgren (Björkman 2012). Sigurd (1991) diskuterade lån av finskans *hän* utan större entusiasm.

Dessa försök av lingvister att diskutera eller lansera ett nytt pronomen kan definieras som *språkvård*. När initiativet till att förändra språket kommer från icke språkvetare har Milles, i en artikel om lanseringen av ordet *snippa* för flickors könsorgan, valt begreppet *språkhygien* (Milles 2006). Både språkvård och språkhygien är alltså försök att förändra det språkliga beteendet. Milles tar också upp hur språket, enligt Sapir & Whorf-teorin, påverkar hur vi uppfattar och förstår världen. Bristen på ord för flickors könsorgan – de ord som förekom(mer) var antingen omskrivningar eller starkt sexualiserade – kan då ses som att kvinnor underordnas män med hjälp av språket. Dunås försök att lansera *hen* skulle med Sapir & Whorf-teorin kunna beskrivas som att det generiska *han* för okänt kön inte längre var möjlig därför att kvinnor inte längre accepterade underordningen (Dunås 1966, Milles 2006).

När *hen* under 2000-talets första decennium debuterade i köns- och genuspolitiska sammanhang (se exempelvis Milles 2013, Ledin & Lyngfelt 2013) kan det alltså beskrivas som ett språkhygieniskt initiativ för att ändra hur vi uppfattar och förstår världen. Att val av pronomen kan ha betydelse för hur vi uppfattar världen visar en studie av Wojahn (2013) där informanter fick läsa en instruktionstext om mobiltelefoner där pronomenet var *han*, *han eller hon*, *hon eller han*, *han/hon*, *den* eller *hen*, för att därefter beskriva mobilanvändaren. Generiskt *han* framkallade bilden av en man liksom i hög grad även *han eller hon*, *han/hon* och *den*, medan *hon eller han* gav deltagarna fler bilder av kvinnor än av män och *hen* framkallade bilder av både män och kvinnor samt av annan könsidentitet. (Studien gjordes före *hen*-debatten 2012.)

Till en början nådde *hen* inte på allvar ut i offentligheten. Det skedde först när barnboken *Kivi och monsterhund* (Lundqvist & Johansson 2012) publicerades, och det faktum att barnet Kivi benämns *hen* uppmärksammades utanför tidningarnas kultursidor. Sedan dess har debatten pågått i både traditionella och nya medier.

4 Tidigare forskning

Mycket har skrivits om bakgrunden till, bruket av och attityder till *hen* och könsneutrala pronomen i traditionella och nya medier liksom i uppsatser på grundnivå ur flera perspektiv – genuspedagogiskt, sociologiskt, lingvistiskt, medieteoretiskt – och undersökts med både kvalitativa och kvantitativa metoder. Flera lingvister skrev, under den hetaste debatten efter *Kivi och monsterhund*, populärvetenskapligt om *hen* och pronomen (exempelvis Dahl 2012a, 2012b; Karlsson 2012; Ledin 2012; Lyngfelt 2012; Parkvall 2012). Även Språkrådet kommenterade och kom så småningom med råd (Språkrådet 2012a, 2012b, 2014). Språkrådet redogjorde för användningen – att *hen* används dels om dem som inte vill kategoriseras som kvinna eller man, dels som alternativ till *hon eller han*, *vederbörande* eller *den* när könet är okänt eller oväsentligt – och gav råd – att ordet är kontroversiellt men att ordet neutraliseras med ökad användning. Språkrådet rekommenderar genitivformen *hens* och objektsformen *hen*.

Ledin och Lyngfelt (2013) har undersökt bruket av *hen* i bloggar, tidningstext och studenttexter och konstaterar att *hen* är etablerat i bloggar inriktade på genus- och hbtq-frågor samt i examensarbeten i svenska/nordiska språk men i övrigt mer sparsamt använt än vad författarna hade väntat sig utifrån vad de möter i sin dagliga verksamhet. Det framgår också att *hen* fungerar språkligt som könsneutrala pronomen, men att funktionerna varierar i olika kontexter. I två kontexter finner Ledin och Lyngfelt att *hen* fyller en funktion som alternativen inte gör: som könsöverskridande pronomen och som det som författarna kallar informant-*hen*, det vill säga för att anonymisera en informant i akademiska sammanhang. I övriga kontexter får bruk av *hen* en könspolitisk laddning enligt författarna.

Milles (2013) har undersökt användning av *hen* i den offentliga svenskan och funnit enstaka exempel i myndighetspråk, något fler förekommer i riksdagsmotioner huvudsakligen från Miljöpartiet och Vänsterpartiet, ytterligare fler i akademiska uppsatser där nästan var tionde undersökt kandidatuppsats använde *hen*, och en del exempel i tidningstext. Milles konstaterar att *hen* används men att det är för tidigt att dra slutsatser om *hens* framtid, om hur och var det kommer att användas och dess ställning i förhållande till andra uttryckssätt.

Att en förändring har skett tyder fler studier på. Henriksson (2010) fann att *hen* hade en funktion vid problematisering av genus eller för att uttrycka könsidentitet hos enskilda personer, medan Bertils (2013) vid analys av *hen* i bloggar och tidningstext fann att ordets politiska laddning började avta vilket hon tolkade som att *hen* är på väg in i allmänspråket.

Några attitydundersökningar har gjorts. Flera är kvalitativa och kopplade till genuspedagogiskt arbete i förskola (exempelvis Ahmad & Böhmer 2012, Davidsson & Eriksson 2012) och visar att inställningen till genusarbete är positiv men att tveksamheten till *hen* är stor. En större enkätundersökning bland socionomstudenter (Andersson & Persson 2012) gav resultatet att majoriteten var motståndare till *hen*, men att det fanns en viss acceptans för *hen* när kön var irrelevant. En enkätundersökning om pronomen bland gymnasieelever på yrkesprogram (Gustafsson 2013) visade att ingen av eleverna i de två klasserna använde *hen* eller trodde att de någonsin skulle komma att göra det. I uppföljande intervjuer med några elever uttrycktes synpunkter som att ordet *hen* var fult och att det inte finns några *hen*, utan bara *hon* och *han*.

En internetbaserad sociologisk undersökning (Friis & Permats 2013), genomförd på sajten *Familjeliv*, med 145 deltagare, huvudsakligen kvinnor, i spridda åldrar men med majoriteten av de svarande i åldern 26-35, visade på starkt polariserade åsikter om *hen*. Undersökningen visade också ett visst samband mellan en individs attityd till *hen* och dennes syn på kön och genus.

5 Resultat

5.1 Jämförelser mellan elever och lärare

En envägs Pillais MANOVA med Kategori (elev, lärare) som oberoende variabel och med de 23 attitydskalorna som beroendevariabler visade en signifikant effekt [$F(1, 108) = 3.90, p < 0.001$]. Uppföljande univariata F-tester visade signifikanta skillnader mellan elever och lärare i avseende på fråga 1 [$F(1, 108) = 31.60, p < 0.001$], fråga 2 [$F(1, 108) = 20.10, p < 0.001$], fråga 6 [$F(1, 108) = 11.77, p = 0.001$], fråga 9 [$F(1, 108) = 5.63, p = 0.019$], fråga 10 [$F(1, 108) = 4.95, p < 0.028$], fråga 12 [$F(1, 108) = 8.18, p = 0.005$], fråga 15 [$F(1, 108) = 6.18, p = 0.014$], fråga 18 [$F(1, 108) = 4.75, p = 0.031$] samt fråga 20 [$F(1, 108) = 4.75, p = 0.001$]. De övriga frågorna visade inga signifi-

kanta effekter ($ps > 0,05$). För medelvärden och standardavvikelser se tabell 1 nedan. I tabellen anges med en asterisk när det föreligger signifikanta skillnader mellan elever och lärare.

Tabell nr 1. Medelvärden (M) och standardavvikelser (SD) för Elever och Lärare i avseende på enkätformulärets attitydskalor.

Frågor	Elever		Lärare	
	M	SD	M	SD
1. Han är mycket äldre än mig. *	71.84	22.78	35.73	23.05
2. Alla elever ansåg att sina lärare borde använda mer bilder. *	44.23	28.09	4.75	5.71
3. Kalle tränar fotboll varje dag, för hen vill bli proffs.	27.48	29.15	23.27	24.69
4. Det var ett helt år, som jag kunde inte gå över huvud taget.	16.68	17.09	8.00	9.08
5. Johan sa att de skulle aldrig gå med på att han slutade.	33.90	28.63	26.75	24.31
6. Tycker du om dem här? *	41.23	31.24	11.36	23.56
7. Chefen sa att hen var mycket nöjd med min arbetsprestation.	54.84	31.48	58.00	38.31
8. Efter tre dagar biljetterna kom med posten.	14.49	20.17	4.58	4.32
9. Personalen blev så klart oroliga. *	63.05	29.25	38.50	26.29
10. Den förnybara energin i Sverige har stor potential att byggas ut under lång tid framöver. *	64.73	24.44	45.33	28.26
11. Hur ska en göra sig förstådd när en pratar med danskar?	40.40	30.24	37.08	36.48
12. Hon såg han väldigt tydligt. *	34.32	31.82	5.75	6.81
13. Patienten kan uppleva frustration när hen inte får tillräckligt med information.	58.67	30.23	59.00	33.56
14. Jag vill att mitt barn ska få vara anonym så att ingen känner igen hen i den här diskussionen.	45.16	31.50	42.67	40.38
15. Det e ju sjukt mycket större. *	28.92	26.49	14.17	25.04
16. Barn till föräldrar med gemensamt efternamn förvärvade vid födseln det namnet.	44.51	25.98	55.17	27.85
17. Brevbäraren har inte kommit än, var är hen?	52.17	31.69	52.25	38.06
18. Hon var lite sådär jätteallvarlig. *	24.58	21.12	8.67	12.06
19. Anna ringde och sa att hen kommer om en kvart.	35.79	32.58	21.45	27.86
20. Du kommer ju klara dig bra. *	66.79	25.35	39.75	28.52
A. Kalle tränar fotboll varje dag, för hen vill bli proffs.	18.00	26.71	15.72	24.10
B. Patienten kan uppleva frustration när hen inte får tillräckligt med information.	56.19	37.03	68.83	28.07
C. Jag vill att mitt barn ska få vara anonym så att ingen känner igen hen i den här diskussionen.	53.48	36.20	55.17	43.86

* = signifikant skillnad mellan elever och lärare ($ps < 0.05$)

5.2 Jämförelser i avseende på kön

En envägs Pillais MANOVA med Kön (män, kvinnor) som oberoende variabel och med de 23 attitydskalorna som beroendevariabler visade ingen signifikant effekt [$F(1, 106) = 0.84, p = 0.672$]. De uppföljande univariata F-testerna visade heller inga signifikanta skillnader i avseende på kön ($ps > 0.05$).

5.3 Jämförelser mellan elever på olika program

En envägs Pillais MANOVA med Program (BF, ES, SA, NA) som oberoende variabel och med de 23 attitydskalorna som beroendevariabler visade en signifikant effekt [$F(3, 97) = 1.74, p = 0.001$]. Uppföljande univariata F-tester visade två signifikanta skillnader i avseende på Program, nämligen fråga 4 [$F(3, 97) = 2.74, p = 0.047$] och fråga 9 [$F(3, 97) = 4.91, p = 0.003$]. Ett post hoc-test (Tukey-HSD, 5 % nivå) visade endast en tendens ($p = 0.057$) för fråga 4 där NA-elever tenderade att ange högre värden ($M = 21.22, SD = 18.08$) jämfört med SA-elever ($M = 9.79, SD = 11.61$). Däremot visade Tukey-HSD en signifikant effekt ($p = 0.003$) för fråga 9 där NA-eleverna hade lägre värden ($M = 47.70, SD = 31.88$) jämfört med både BF-elever ($M = 75.31, SD = 20.62$) och ES-elever ($M = 70.29, SD = 24.14$). SA-eleverna hamnade mitt emellan ($M = 61.04, SD = 31.17$) utan några signifikanta skillnader till andra program.

5.4 Jämförelser i avseende på svenska och svenska som andraspråk

En envägs Pillais MANOVA med Språk (svenska, svenska som andraspråk) som oberoende variabel och med de 23 attitydskalorna som beroendevariabler visade ingen signifikant effekt [$F(1, 99) = 1.33, p = 0.180$]. De uppföljande univariata F-testerna visade emellertid två signifikanta skillnader i avseende på Språk, nämligen fråga 1 [$F(1, 99) = 6.12, p = 0.015$] och fråga 5 [$F(1, 99) = 4.68, p = 0.033$]. För fråga 1 visade deskriptiv statistik att elever som läste svenska hade högre värden ($M = 73.86, SD = 22.01$) jämfört med de som läste svenska som andraspråk ($M = 56.75, SD = 23.76$). Samma förhållande gällde för fråga 5 (svenska: $M = 36.07, SD = 28.76$; svenska som andraspråk: $M = 17.67, SD = 22.46$).

5.5 Jämförelser mellan den aktuella undersökningen och Norrby och Håkansson (2013)

Den aktuella undersökningen använde 13 frågor från Norrby och Håkansson för att möjliggöra jämförelser. Eftersom Norrby och Håkansson använde sig av Likert-skalor var det nödvändigt att omvandla dessa till en 0–100-skala vilket gjordes med formeln:

$$\frac{x - 1}{4} \cdot 100$$

I formeln betecknar x ett värde i Norrbys och Håkanssons undersökning. Eftersom Norrby och Håkansson använde värdena 1–5 måste en nollpunkt skapas vilket gjordes genom $x - 1$ som dividerades med 4 därför att det lägsta och högsta värdet efter transformationen adderades ($0 + 4$). Genom multiplicering med 100 överfördes slutligen värdet till en skala 0–100. Därmed möjliggjordes en kvalitativ jämförelse mellan de två studierna. Se tabell 2 nedan.

Tabell nr 2. Jämförelsetal (utan decimaler) mellan den aktuella undersökningen (AU) i form av medelvärden och Norrby och Håkansson (NH) i form av omvandling till skala 0–100 där samma frågor använts.

Fråga	AU		N&H	
	Elever	Lärare	Elever	Lärare
1. Han är mycket äldre än mig.	72	36	74	51
2. Alla elever ansåg att sina lärare borde använda mer bilder.	44	5	42	15
4. Det var ett helt år, som jag kunde inte gå över huvudet taget.	17	8	16	23
5. Johan sa att de skulle aldrig gå med på att han slutade.	34	27	48	48
6. Tycker du om dem här?	41	11	56	24
8. Efter tre dagar biljetterna kom med posten.	14	5	9	9
9. Personalen blev så klart oroliga.	63	39	65	52
10. Den förnybara energin i Sverige har stor potential att byggas ut under lång tid framöver.	65	45	73	61
12. Hon såg han väldigt tydligt.	34	6	35	23
15. Det e ju sjukt mycket större.	29	14	41	34
16. Barn till föräldrar med gemensamt efternamn förvärvat vid födseln det namnet.	45	55	49	61
18. Hon var lite sådär jätteallvarlig.	25	9	25	31
20. Du kommer ju klara dig bra.	67	40	63	54

5.6 Jämförelser mellan den aktuella undersökningen och Friis och Permats (2013)

Den aktuella undersökningen använde tre frågor från Friis och Permats för att möjliggöra jämförelser beträffande deltagarnas benägenhet att själva använda ordet *hen* i olika sammanhang. Eftersom Friis och Permats använde sig av tre svarsalternativ (Nej, Kanske och Ja) var det nödvändigt att först beräkna procentfördelningen vad gäller antalet deltagare för de tre svarsalternativen i Friis och Permats undersökning samt att därefter kategorisera den aktuella undersökningens VAS-skalor i tre delar ($vidd = 33.33$): ”mer negativa”, ”mitten” och ”mer positiva” och därefter beräkna hur många deltagare som angett svar i respektive kategori. Eftersom Friis och Permats inte redovisar svaren relaterade till ålder på den aktuella frågan görs i denna jämförelse ingen uppdelning av

deltagarna. Jämförelsen blir emellertid otydlig eftersom Friis och Permats använde en svag skalnivå där respondenternas svar blir svårtolkade inom de breda svarsalternativen vilket indikeras när medelvärden och standardavvikelser ges i de tre kategorierna i den aktuella undersökningen: spridningen i svaren i AU är stor. Se tabellerna 3 och 4 nedan.

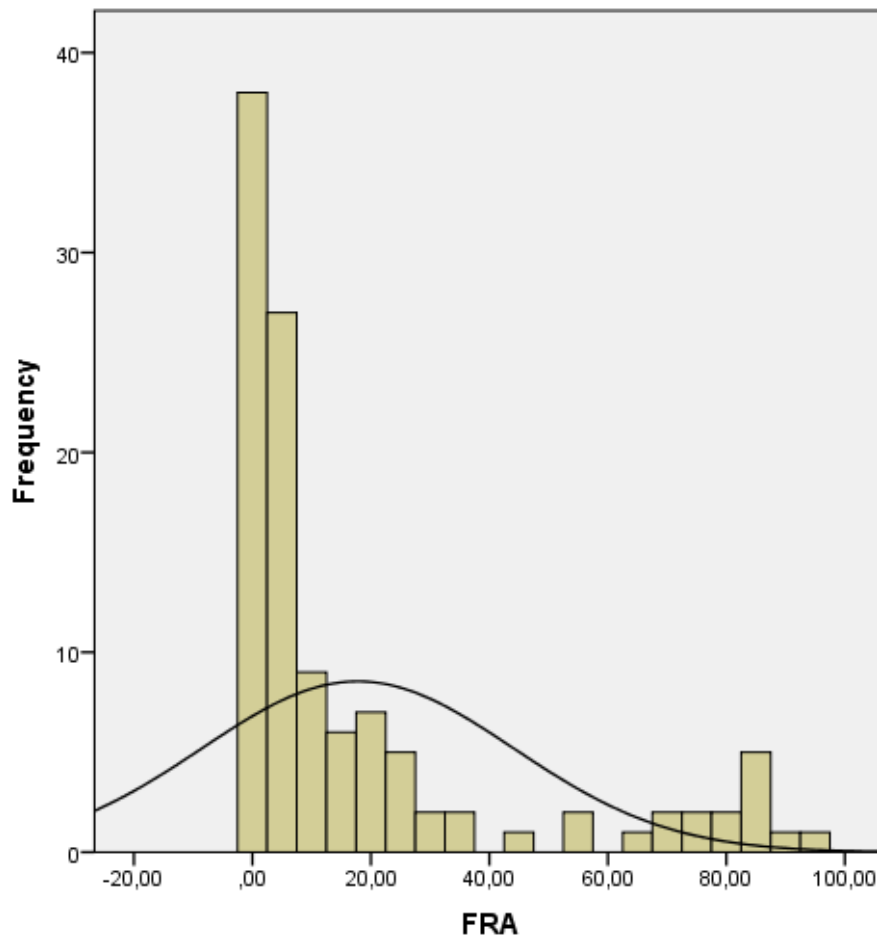
Tabell nr 3. Jämförelsetal (utan decimaler) i form av den procentuella fördelningen av antalet respondenter som angett svar som har kategoriserats som (1) ”mer negativa”, (2) ”mitten” och (3) ”mer positiva” i den aktuella undersökningen (AU) samt respondenter som angett svar i kategorierna (1) Nej, (2) Kanske och (3) Ja i Friis och Permats (F&P) undersökning.

Fråga	AU			F&P		
	Kat 1	Kat 2	Kat 3	Kat 1	Kat 2	Kat 3
A. Kalle tränar fotboll varje dag, för hen vill bli proffs.	84	4	12	97	3	0
B. Patienten kan uppleva frustration när hen inte får tillräckligt med information.	29	20	50	46	8	46
C. Jag vill att mitt barn ska få vara anonym så att ingen känner igen hen i den här diskussionen.	33	23	44	41	17	41

Tabell nr 4. Medelvärden (M) och standardavvikelser (SD) gällande frågorna A, B och C i den aktuella undersökningen.

Fråga	Kat 1		Kat 2		Kat 3	
	M	SD	M	SD	M	SD
A. Kalle tränar fotboll varje dag, för hen vill bli proffs.	7.22	8.54	51.40	11.26	82.00	7.70
B. Patienten kan uppleva frustration när hen inte får tillräckligt med information.	9.00	9.08	48.70	9.80	89.19	10.44
C. Jag vill att mitt barn ska få vara anonym så att ingen känner igen hen i den här diskussionen.	8.46	10.03	48.42	10.14	89.82	9.40

Fördelningen kan också studeras genom ett histogram för den aktuella undersökningens mest polariserade fråga, fråga A. Histogrammet tydliggör att motståndet mot *hen* om en person med icke könsneutralt namn är stort. Det finns en liten grupp som är starkt positiv till denna användning av *hen*, medan få befinner sig i mitten. Se figur 1 nedan.

Figur 1. Histogram med inlagd normalfördelningskurva gällande fråga A för alla deltagare i den aktuella undersökningen ($M = 17.78$, $SD = 26.38$).

6 Diskussion

För att underlätta för läsaren att följa med i diskussionen presenteras först enkätens tjugo meningar med identifiering av det språkbruk som kan vara diskutabelt inom parentes.

Först skulle deltagarna värdera språket i exempel 1–20 från ”Mycket dåligt” till ”Mycket bra”. Därefter återkom exempel 1, 13 och 14 som A, B och C där deltagarna på en VAS-skala med ändpunkterna ”Nej, inte alls” och ”Ja, absolut” skulle ange om de själva kunde tänka sig att använda *hen* i dessa situationer.

1. Han är mycket äldre än mig. (än jag/mig)
2. Alla elever ansåg att sina lärare borde använda mer bilder. (sina/deras)
3. Kalle tränar fotboll varje dag, för hen vill bli proffs. (*hen* om typiskt pojknamn)
4. Det var ett helt år, som jag inte kunde gå över huvud taget. (andraspråksinlärares huvudsatsordföljd i som-bisats)

5. Johan sa att de skulle aldrig gå med på att han slutade. (talspråklig huvudsats-placering av satsadverbialet *aldrig*)
 6. Tycker du om dem här? (de/dem)
 7. Chefen sa att hen var mycket nöjd med min arbetsprestation. (*hen* om person med för talaren känt kön)
 8. Efter tre dagar biljetterna kom med posten. (andraspråksinlärares raka ordföljd)
 9. Personalen blev såklart oroliga. (kongruens)
 10. Den förnybara energin i Sverige har stor potential att byggas ut under lång tid framöver. (formellt skriftspråk)
 11. Hur ska en göra sig förstådd när en pratar med danskar? (*en/man*)
 12. Hon såg han väldigt tydligt. (*han/honom*)
 13. Patienten kan uppleva frustration när hen inte får tillräckligt med information. (generiskt *hen*)
 14. Jag vill att mitt barn ska få vara anonym så att ingen känner igen hen i den här diskussionen. (anonymiserande *hen*)
 15. Det e ju sjukt mycket större. (talspråk/kronolekt)
 16. Barn till föräldrar med gemensamt efternamn förvärvar vid födseln det namnet. (formellt skriftspråk)
 17. Brevbäraren har inte kommit än, var är hen? (*hen* om person med okänt kön)
 18. Hon var lite sådär jätteallvarlig. (talspråk/kronolekt)
 19. Anna ringde och sa att hen kommer om en kvart. (*hen* om person med känt kön)
 20. Du kommer ju klara dig bra. (kommer *att*)
- A. Kalle tränar fotboll varje dag, för hen vill bli proffs. (*hen* om typiskt pojknamn)
 - B. Patienten kan uppleva frustration när hen inte får tillräckligt med information. (generiskt *hen*)
 - C. Jag vill att mitt barn ska få vara anonym så att ingen känner igen hen i den här diskussionen. (anonymiserande *hen*)

6.1 Inställning till allmänna språkfrågor

Tretton av meningarna som deltagarna skulle ta ställning till var hämtade från Norrby och Håkansson (2013). Exempel 1, 2, 6, 9, 12 och 20 rörde konstruktioner som ofta diskuteras i språkvårdssammanhang och som anses bryta mot etablerad skriftspråksnorm, som (1) om det heter *äldre än mig* eller *äldre än jag*, (2) valet mellan *sina* och *deras*, (6) valet mellan *de* och *dem*, (9) kongruensböjning vid kollektivt substantiv, (12) subjekts- eller objektsform och (20) *kommer utan att*.

Två exempel (10 och 16) visar formellt skriftspråk, medan (4) och (8) är exempel på svårigheter med ordföljd som är vanliga bland andraspråksinlärare. Övriga exempel (5, 8 och 10) är talspråkliga.

Norrby och Håkansson noterade att både elever och lärare gav låga poäng till exemplen från andraspråkstalare, att lärarna var mer kritiska än eleverna till exemplen som bryter mot etablerad skriftspråksnorm och att de gav höga poäng till de två exemplen med

formellt skriftspråk. En jämförelse mellan Norrby och Håkansson och den aktuella undersökningen (AU) (se tabell nr 2, sidan 14) visade likartade resultat. AU visade på signifikanta skillnader mellan lärare och elever när det gäller brott mot etablerad skriftspråksnorm och talspråkliga drag (se tabell nr 1).

AU visade inga signifikanta skillnader mellan kön och i stort sett inte heller mellan elever på olika program. Den enda signifikanta skillnaden gällde exempel 9 (*Personalen blev så klart oroliga.*) där NA-eleverna hade lägre acceptans än eleverna på BF och ES.

För elever i AU som läste svenska som andraspråk (sva) fanns signifikanta skillnader i acceptans jämfört med eleverna som läste svenska (sv) när det gäller exempel 1 (*Han är mycket äldre än mig*) där medelvärdet för de tolv sva-eleverna var 56.75 och för de 90 sv-eleverna 73.86, och exempel 5 (*Johan sa att de skulle aldrig gå med på att han slutade*) där medelvärdet för sva-eleverna var 17.67 och för sv-eleverna 36.07. En möjlig förklaring till sva-elevernas lägre acceptans skulle kunna vara att detta är konstruktioner som sva-lärarna har övat mycket med sina elever. (Ingen lärare i svenska som andraspråk deltog i undersökningen.)

Lärarna i AU gav generellt lägre poäng än lärarna i Norrby och Håkansson, även för exemplen med formellt skriftspråk. Eftersom bortfallet var stort i lärargruppen, sex av 17 utdelade enkäter besvarades inte, bör man inte dra för långtgående slutsatser av lärarnas svar. Fyra lärare hade kommenterat i enkäten, dels att de hade velat veta om exemplen skulle bedömas som skrift- eller talspråk (tre deltagare), dels att ”det beror på sammanhanget” (en deltagare). Två av dessa angav att de bedömde exemplen som skriftspråk, vilket skulle kunna förklara den lägre lärarpöängen, i synnerhet vad gäller exempel 5 och 15 där en kvalitativ analys indikerar en större skillnad mellan lärargrupperna i AU Norrby och Håkansson.

Sammantaget skiljde sig dock inte deltagarna i AU nämnvärt från deltagarna i Norrby och Håkansson. Majoriteten av deltagarna, det vill säga gymnasieeleverna, kan sägas ha vanliga åsikter om vad som är bra språk.

6.2 Attityder till *hen*

6.2.1 Polarisering och problem i Friis och Permats (2013)

Hen-exemplen hämtades från en sociologisk undersökning av Friis och Permats (2013) som i och för sig som har vissa begränsningar. Den första begränsningen är att undersökningens deltagare är självgenererade, och inte utvalda, i och med att webb-enkäten hade lagts ut på sajten familjeliv.se där den som önskade fick delta. Kön- och åldersfördelning blev representativ för besökarna på familjeliv.se – en majoritet kvinnor i yngre medelåldern eller något yngre – men inte för samhället i stort. Den andra begränsningen är att det är oklart hur svarsalternativen i Friis och Permats ska tolkas. I webbenkäten ges vid en fråga (*Vilken inställning har du till det könsneutrala personliga pronomenet hen?*) svarsalternativ i sex fasta steg från ”mycket negativ” till ”mycket

positiv”. Resultaten redovisas i tre steg. För frågan *Skulle du använda ”hen” i följande meningar?* ges de tre svarsalternativen *ja, kanske* och *nej*. Det är svårt att veta hur vida åsikter, vilka nyanser, som ryms inom varje alternativ.

Som sociologer sökte Friis och Permats huvudsakligen svar på andra frågor än denna undersökning, exempelvis inställning till *hen* kopplad till inställning till jämställdhet och politisk åskådning. Intressant för denna undersökning är Friis och Permats resultat när det gäller attityder till *hen*: en stark polarisering där deltagarna alltså var tydligt för eller emot. En mycket liten andel svar hamnade i mitten.

6.2.2 Gymnasieelevers och -lärares attityder till *hen*

Det fanns inga signifikanta skillnader mellan elevernas och lärarnas attityder till *hen* i den aktuella undersökningen (AU), vare sig när det gällde attityder till *hen* i olika funktioner eller benägenhet att själv använda *hen*. Den signifikanta skillnad som fanns mellan elever och lärare när det gällde allmänna språkfrågor fanns alltså inte när det gällde *hen*. *Hen* väckte heller inte de mest negativa känslorna sett till medelvärden. Attityderna till exemplen som gällde andraspråkskonstruktioner och talspråk var mer negativa.

I det följande behandlas deltagarnas attityder till exempelmeningarna med *hen* en i taget. Numreringen är densamma som i enkäten (bilaga 1) och i tabell 1.

3. *Kalle tränar fotboll varje dag, för hen vill bli proffs.*

Hen i en funktion där pronomenet syftar på vad som vanligen uppfattas som ett pojknamn (enligt Statistiska centralbyråns tjänst Namnsök hette den 4 maj 2014 fyra kvinnor och 3157 män Kalle; en kvinna hade Kalle som tilltalsnamn) och som kan tolkas som könsöverskridande *hen*, var det exempel som uppfattades mest negativt av *hen*-exemplen i AU. Medelvärdet för elever var 27.48 och för lärare 23.27 vilket var lågt, men inte undersökningens lägsta. Andraspråksexemplens omvända ordföljd genererade lägre poäng. Man kan spekulera i – men inte dra några slutsatser, nota bene – om Ledin och Lyngfelt (2013) är på rätt spår när de å sin sida spekulerar i om acceptansen för *hen* är större i skolan. En lärare i AU kommenterar i kanten på sin enkät ”Mycket bra = Kalle vill kallas *hen*. Mycket dåligt = Kalle vill kallas *han*.”, och hänvisar till denna kommentar även på exemplen 19 och A, vilket kan tolkas som en vilja att tillmötesgå den enskilda personens önskemål.

7. *Chefen sa att hen var mycket nöjd med min arbetsprestation.*

Acceptansen för *hen* i detta exempel var större än i (3), med medelvärden runt 55 och över, vilket kan tyckas förvånande eftersom funktionen kan ses som densamma som i (3), alltså könsöverskridande, eller möjligen anonymiserande. Även om chefen inte har fått något namn i meningen är *hen* känd av den talande, så *hen* syftar alltså inte på okänt kön, och det borde inte finnas något behov av att anonymisera i den här kontexten. Fast *hen* kan förstås syfta på en chef som vill kallas *hen*. Hur deltagarna i undersökningen tolkade exemplet hade varit intressant att veta, men den frågan ställdes inte i undersökningen.

13. *Patienten kan uppleva frustration när hen inte får tillräckligt med information.*

I detta exempel används *hen* generiskt som ersättning för den tyngre formuleringen *han/hon* eller det tidigare generiska *han*. Medelvärdena för *hen* i (13) var likartade med (7), strax under 60.

14. *Jag vill att mitt barn ska få vara anonym så att ingen känner igen hen i den här diskussionen.*

Det anonymiserande *hen* i ovanstående mening rankades lägre än alla exempel utom de könsöverskridande *hen* i (3) och (19) vilket kan förvåna eftersom det borde kunna ses som positivt att en förälder inte lämnar ut sitt barn. Det hade varit intressant med en uppföljande öppen fråga.

17. *Brevbäraren har inte kommit än, var är hen?*

Det generiska *hen* i detta exempel får ett medelvärde på drygt 50.

19. *Anna ringde och sa att hen kommer om en kvart.*

Könsöverskridande *hen* om namngivna personer väckte mest negativa känslor, vare sig det gällde Anna eller Kalle. Samtidigt skulle detta exempel kunna tolkas som att det är en annan person än Anna som omtalas, om man ser meningen som svar på frågan *När kommer X?* Det finns dock ingen signifikant skillnad i resultaten som skulle kunna tyda på att deltagarna har uppfattat att *hen* syftar på en annan person än Anna.

6.2.3 Gymnasieelevers och -lärares benägenhet att använda *hen*

En tendens till viss tolerans när det gäller generiskt *hen*, och möjligen även till anonymiserande *hen* i vissa kontexter, kunde alltså iakttas i den aktuella undersökningen (AU), medan könsöverskridande *hen* mötte större motstånd. Samma attityder märktes (tabell 3, sidan 14) när deltagarna tillfrågades om de själva kunde tänka sig att använda *hen* i tre exempel: könsöverskridande (A), generiskt (B) och anonymiserande (C).

A. *Kalle tränar fotboll varje dag, för hen vill bli proffs.*

B. *Patienten kan uppleva frustration när hen inte får tillräckligt med information.*

C. *Jag vill att mitt barn ska få var anonym så att ingen känner igen hen i den här diskussionen.*

Innan vi diskuterar resultaten mer ingående bör det påpekas att det är viktigt att hålla i minnet vad som har sagts om problemen med svarsalternativen i Friis och Permats.

I Friis och Permats (2013) undersökning var polariseringen i svaren tydlig. De flesta deltagare var aningen för eller emot att använda *hen*. När det gällde könsöverskridande *hen* (A) kan motståndet i Friis och Permats undersökning beskrivas som närmast kompakt: 97 % svarade nej och 3 % kanske. När resultaten i AU hade räknats om till en skala som skulle kunna jämföras med Friis och Permats blev resultaten likartade. Ett

histogram för svaren på (A) i AU (figur 1) ger en tydlig illustration till motståndet mot könsöverskridande *hen* för person med typiskt pojknamn.

Även för anonymiserande *hen* (C) blev det likartade resultat mellan Friis och Permats och AU. Spridningen mellan svaren var större i båda undersökningarna för (C). Även mittkategorin ”kanske” var större.

Den stora skillnaden mellan Friis och Permats och AU gällde deltagarnas vilja att använda generiskt *hen* (B) där AU visar en mindre polarisering än Friis och Permats, med 50 % ja, 20 % kanske och 29 % nej, jämfört med 46 %, 8 % och 46 % i Friis och Permats. Om detta beror på att en förändring är på gång i skolan som Ledin och Lyngfelt (2013) spekulerade i (men som motsades av eleverna i Gustavsson 2014), eller bland unga, eftersom majoriteten av deltagarna i AU är yngre än i Friis och Permats undersökning, eller om det beror på att det hade gått 16 månader sedan Friis och Permats undersökning, eller om förändringen beror på en kombination: att unga är mer benägna att anamma nyheter och att tiden, med fortsatt *hen*-debatt, har gått – det ger inte den här undersökningen svar på.

Tabell 4 ger mer kunskap om resultaten för exempel A–C. För samtliga användningar av *hen* kan man se att både ja- och nej-sägare var mycket profilerade, och nej-sägarna till och med något mer. Medelvärdena för nej på exemplen A–C låg mellan 7.22 och 9.00. För ja-sägarna var medelvärdena mellan 82.00 och 89.92. Inställningen till *hen* väckte alltså starka känslor bland gymnasieelever och svensklärare på gymnasiet i en större svensk stad våren 2014.

6.3 Kan man undersöka *en*?

Exempel 11, *Hur ska en göra sig förstådd när en pratar med danskar?*, togs med i undersökningen eftersom *en* som personligt pronomen idag kan kopplas till de språkhygienska försöken att införa *hen* (Dahl 2013). Resultaten visar på relativt negativ attityd, med medelvärdet runt 40. Dock är det omöjligt att säga om deltagarna uppfattade *en* som könsneutralt eller som dialektalt/regionalt språkbruk.

7 Slutsats

Hen är Sveriges mest omstridda pronomen konstaterade Olle Josephson i Svenska Dagbladets språkspalt i februari 2014, och den aktuella undersökningen ger inte stöd för att säga emot. Möjligen är känslorna inte fullt så heta längre som i de undersökningar Josephson refererade. Framför allt visade den aktuella undersökningen på visst stöd för generiskt *hen*, också när det gäller deltagarnas benägenhet att själva använda pronomenet. Det könsöverskridande *hen* tycks däremot ha långt kvar innan det blir accepterat och polariseringen mellan dem som gillar och dem som ogillar ordet var stark när undersökningen gjordes.

Men språk förändras och lika säkert är att förändringar i språket ofta leder till debatt om huruvida språket blir rikare eller fattigare. Det är dock svårt att se annat än att ett nytt pronomen i längden ger språkbrukarna fler uttrycksmöjligheter, att *hen* gör språket rikare även om det språkhygieniska initiativet, eller snarare det behov som ligger bakom, än så länge provocerar.

I mitt eget arbete i gymnasieskolan, som lärare i medieämnen, har jag noterat att en del elever använder generiskt *hen* i både tal och skrift. Andra användningar är sällsynta. Jag har inte underlag för att bedöma om eleverna är konsekventa i användningen. Användningen av *hen* som ett praktiskt pronomen förefaller dock naturlig och inte avsedd att vara provokativ, och tycks heller inte uppfattas som provocerande av andra elever. Användningen synes mig öka något. Som lärare använder jag ibland *hen*, huvudsakligen generiskt (vilket skulle kunna påverka mina elever att använda *hen*, vilket var ytterligare ett skäl till att inte ta med dem i undersökningen). Mitt syfte med att använda *hen* är att markera tolerans. I klasserna finns rimligen alltid elever som själva funderar över, eller känner någon som funderar över, sin könsidentitet eller sexualitet. Att markera en öppenhet för alternativ till binär könsuppdelning och heteronormativitet ser jag som en del av skolans uppgift att försvara alla människors lika värde och jag utgår från att fler anställda i skolan tänker på likartat sätt.

Om orsaken till denna undersöknings resultat är att skolan faktiskt lyckas vara en plats för ökad tolerans för såväl språkliga nyheter som fler sätt att vara människa, eller om det är tiden som verkar för *hen*, ger undersökningen inte något svar på. Men det finns en liten chans – eller risk, välj själv – att acceptansen ökar.

Källförteckning

- Ahmad, F. & Böhmer, T. 2012. *Pedagogers föreställningar om det könsneutrala pronomenet hen: En studie om pedagogers syn på kön och genus*. (Student paper). Malmö högskola.
- Andersson, E. & Persson, A. 2012. *Hen - ett litet men omtvistat ord: En kvantitativ studie om socionomstudenters attityder till det könsneutrala pronomenet hen*. (Student paper). Lunds universitet.
- Andersson, L-G. 2001. *Språktypologi och språksläktskap*. Stockholm: Liber.
- Bertils, K. 2013. *Hen - ett könsneutralt pronomen på väg in i allmänspråket?: En studie av funktionen och spridningen av ordet hen i bloggar och tidningstexter*. (Student paper). Umeå universitet.
- Björkman, A. Q. 2012. "Hen" föreslogs av språkforskare redan 1994 – i SvD. <http://blog.svd.se/kultur/2012/03/08/%E2%80%9Dhen%E2%80%9D-foreslogs-av-sprakforskare-redan-1994-%E2%80%93-i-svd/> [2014-02-02]
- Byrman, Y. 2012. *Utrum låter som nåt man möblerar*. <http://blog.svd.se/sprak/2012/03/22/'utrum-later-som-nat-man-moblerar'/> [2014-01-21]
- Dahl, Ö. 2012a. *Hur många språk skiljer mellan hon och han, egentligen?* <http://lingvistbloggen.ling.su.se/?p=1711> [2014-01-30]
- Dahl, Ö. 2012b. *Tokigt i hen-debatten*. <http://lingvistbloggen.ling.su.se/?p=1947> [2014-01-30]
- Dahl, Ö. 2013. Ännu ett svenskt pronomen i farozonen. I: *Språktidningen*, mars 2013. <http://spraktidningen.se/artiklar/2013/03/annu-ett-svenskt-pronomen-i-farozonen> [2014-05-04]
- Davidsson, E. & Eriksson, T. (2012). *Hen - tillgång eller nonsens?: Lärares attityder till genusarbete och könsneutrala benämningar i förskola och förskoleklass*. (Student paper). Linnéuniversitetet.
- Dunås, R. 1966. *Han eller hon*. <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10150601729734077&set=o.191186619054&type=1&theater> [2014-01-20]
- Ekerot, L-J. 2011. *Ordföljd, tempus, bestämdhet*. Malmö: Gleerups.
- Friis, A. & Permats, L. 2013. *Han, hon, höna?: En kvantitativ studie om attityder till det könsneutrala personliga pronomenet hen*. (Student paper). Högskolan Dalarna.
- Grant, S., Aitchison, T., Henderson E., Christie, J., Zare, S., McMurray, J. & Dargie, H. 1999. A Comparison of the Reproducibility and the Sensitivity to Change of Visual Analogue Scales, Borg Scales, and Likert Scales in Normal Subjects During Submaximal Exercise. *Chest Journal* Vol. 116. <http://journal.publications.chestnet.org/article.aspx?articleid=1078286&resultClick=3> [2014-04-14]

Gustafsson, V. 2014. *Han såg hen: En studie om elevers medvetenhet och bruk om personliga pronomen i gymnasieskolan, samt deras syn på språkvård.* (Student paper). Karlstads universitet.

Henriksson, A. 2010. *Normativt uppror?: Bruk av och attityder till hen som könsneutralt pronomen.* (Student paper). Stockholms universitet.

Hultman, T.G. 2003. *Svenska Akademiens språklära.* Stockholm: Svenska Akademien.

Irving i P4. 2014. Debatt om hen. (radioprogram). Sveriges radio, P4, 31 januari. <https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/318352?programid=4566> [2014-04-20]

Josephson, O. 2014. Få använder ordet som gör folk rasande. *Svenska Dagbladet* 23 februari.

Karlsson, A-M. 2012. *Hen upplevs inte som neutralt – än.*
http://www.svd.se/kultur/sprakspalt/hen-upplevs-inte-som-neutralt-an_6825135.svd
[2014-02-01]

Källström, R. 2012. *Svenska i kontrast. Tvärspråkliga perspektiv på svensk grammatik.* Lund: Studentlitteratur.

Ledin, P. 2012. *Hen är ett bra pronomen som inte gör samhället mer jämställt.*
<http://pasvenska.se/hen-ar-ett-bra-pronomen-som-inte-gor-samhallet-mer-jamstallt/>
[2014-01-30].

Ledin, P. & Lyngfelt, B. 2013. Olika hen-syn: Om bruket av hen i bloggar, tidningstexter och studentuppsatser. *Språk & Stil* 23: 141-174.

Lundqvist, J. & Johansson, B. 2012. *Kivi och monsterhund.* Linköping: Olika förlag.

Lyngfelt, B. 2012. *Hen eller den? Pronomenval med betydelse.*
<http://blog.svd.se/sprak/2012/05/28/hen-eller-den-pronomenval-med-betydelse/> [2014-02-01]

Milles, K. 2006. En jämställd kroppsdel?: Om lanseringen av ett neutralt ord för flickors könsorgan. *Språk & Stil* 16: 149-177.

Milles, K. 2013. En öppning i en sluten ordklass?: Den nya användningen av pronomet hen. *Språk & Stil* 23: 107-140.

Norrby, C. & Håkansson, G. 2013. God Svenska!: Attityder till språkliga konstruktioner bland gymnasister och deras lärare. I: Bihl, B., Andersson, P. & Lötmarker, L. (red.) (2013). *Svenskans beskrivning: [SvB.] 32, Förhandlingar vid trettioandra sammankomsten för svenskans beskrivning*, Karlstad den 13–14 oktober 2011: 234-243. Karlstad: Institutionen för språk, litteratur och interkultur, Karlstads universitet

Parkvall, M. 2012. *”Hen”-kulturer är inte mer jämställda.*
http://www.svd.se/kultur/understrecket/hen-kulturer-ar-inte-mer-jamstallda_6927977.svd [2014-01-30]

Reips, U-D. & Funke, F. 2008. Interval-level measurement with visual analogue scales in Internet-based research: VAS Generator. I: *Behavior Research Methods* 40, 3, s. 699-704

http://www.academia.edu/160173/Interval_level_measurement_with_visual_analogue_scales_in_Internet-based_research_VAS_Generator [2014-06-09]

Sigurd, B. 1991. *Språk och språkforskning*. Lund: Studentlitteratur.

Språkrådet. 2012a. *Hen i hetluften*. <http://sofi.prod3.imcms.net/12727> [2014-06-09]

Språkrådet. 2012b. *Hen inte nytt i Nationalencyklopedin*.
<http://sofi.prod3.imcms.net/13119> [2014-06-09]

Språkrådet. 2014. *Hur använder man pronomenet hen?*
<http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/sprakradgivning/aktuellt-sprakrad/granskaderad/2014-04-30-hur-anvander-man-pronomenet-hen.html> [2014-06-09]

Teleman, U., Hellberg, S. & Andersson, E. 1999. *Svenska Akademiens grammatik. Ord*. Stockholm: Svenska Akademien.

Wojahn, D. 2013. De personliga pronomenens makt: En studie av hur pronomen styr våra föreställningar om personer. I: Bihl, B., Andersson, P. & Lötmarker, L. (red.) (2013). *Svenskans beskrivning: [SvB.] 32, Förhandlingar vid trettioandra sammankomsten för svenskans beskrivning*, Karlstad den 13–14 oktober 2011: 356-367. Karlstad: Institutionen för språk, litteratur och interkultur, Karlstads universitet

Hej!

Jag läser svenska vid Högskolan i Gävle och gör en undersökning om attityder till språkbruk. Skolledningen har gett mig tillåtelse att be elever och lärare att besvara en enkät som ska resultera i en C-uppsats. Därför skulle jag vara mycket tacksam om du vill besvara nedanstående frågor om språkbruk.

Tack för hjälpen!

Anne Sofie Norlander

Så här fyller du i enkäten:

Sätt ett kryss på linjen, där du tycker att det stämmer bäst.

Ex:

Gillar du vaniljglass?

Inte
alls

Väldigt
mycket

Här börjar enkäten.

Vad tycker du om nedanstående meningar? Värdera var och en av de 20 meningarna från "mycket dåligt" till "mycket bra". Sätt ett kryss på linjen där det direkt och spontant känns bäst för dig.

1. Han är mycket äldre än mig.

Mycket
dåligt

Mycket
bra

2. Alla elever ansåg att sina lärare borde använda mer bilder.

Mycket
dåligt

Mycket
bra

3. Kalle tränar fotboll varje dag, för hen vill bli proffs.

Mycket
dåligt

Mycket
bra

4. Det var ett helt år, som jag kunde inte gå över huvud taget.

Mycket
dåligt

Mycket
bra

5. Johan sa att de skulle aldrig gå med på att han slutade.

Mycket
dåligt

Mycket
bra

6. Tycker du om dem här?

Mycket
dåligt

Mycket
bra

7. Chefen sa att hen var mycket nöjd med min arbetsprestation.

Mycket
dåligt

Mycket
bra

8. Efter tre dagar biljetterna kom med posten.

Mycket
dåligt

Mycket
bra

9. Personalen blev såklart oroliga.

Mycket
dåligt

Mycket
bra

10. Den förnybara energin i Sverige har stor potential att byggas ut under lång tid framöver.

Mycket
dåligt

Mycket
bra

11. Hur ska en göra sig förstådd när en pratar med danskar?

Mycket
dåligt

Mycket
bra

12. Hon såg han väldigt tydligt.

Mycket

Mycket

dåligt
13. Patienten kan uppleva frustration när hen inte får tillräckligt med information. bra

Mycket
dåligt _____ Mycket
bra

14 Jag vill att mitt barn ska få var anonym så att ingen känner igen hen i den här dis-
kussionen.

Mycket
dåligt _____ Mycket
bra

15. Det e ju sjukt mycket större.

Mycket
dåligt _____ Mycket
bra

16. Barn till föräldrar med gemensamt efternamn förvärvar vid födseln det namnet.

Mycket
dåligt _____ Mycket
bra

17. Brevbäraren har inte kommit än, var är hen?

Mycket
dåligt _____ Mycket
bra

18. Hon var lite sådär jätteallvarlig.

Mycket
dåligt _____ Mycket
bra

19. Anna ringde och sa att hen kommer om en kvart.

Mycket
dåligt _____ Mycket
bra

20. Du kommer ju klara dig bra.

Mycket
dåligt _____ Mycket
bra

En språkfråga som diskuteras mycket idag är pronomenet hen. Kan du tänka dig att själv använda ordet hen i följande sammanhang?

A. Kalle tränar fotboll varje dag, för hen vill bli proffs.

Nej,
inte alls

Ja,
absolut

B. Patienten kan uppleva frustration när hen inte får tillräckligt med information.

Nej,
inte alls

Ja,
absolut

C. Jag vill att mitt barn ska få vara anonym så att ingen känner igen hen i den här diskussionen.

Nej,
inte alls

Ja,
absolut

Stort tack för att du har tagit dig tid att svara på frågorna!

Slutligen vill jag be dig att fylla några uppgifter om dig själv:

Kön:

Ålder:

15-20 år

21-30 år

31-40 år

41-50 år

51 år och äldre

Om du är elev, vilket program går du?

.....

Om du är elev, läser du

svenska?

svenska som andraspråk?